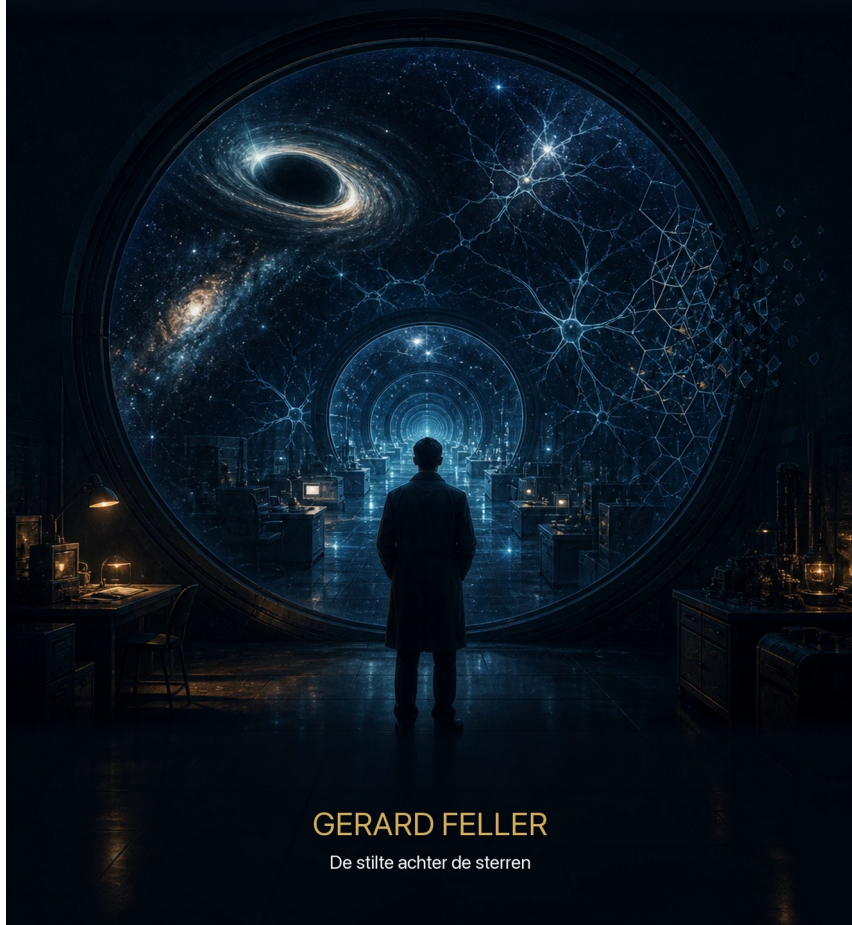

EEN ROMAN OVER BEWUSTZIJN EN WERKELIJKHEID

DE ENIGE GETUIGE

GERARD FELLER

De stilte achter de sterren

Copyright

De enige getuige

Copyright © 2026 Gerard Feller. Alle rechten voorbehouden.

Dit is een fictiewerk. Personages, instituten, technologieën en gebeurtenissen zijn verzonnen. Wetenschappelijke begrippen zijn literair verwerkt en vormen geen beschrijving van een werkelijk onderzoeksprotocol.

De artikelen over virtualiteit, postmoderniteit, virtuele verleiding en visualisatie van mij dienden als thematische inspiratie. De bronnen achterin scheiden feitelijke achtergrond van de fictieve handeling.

Inhoud

1. De kamer zonder ramen
2. De geleende hand
3. Twaalf milliseconden
4. De spiegelproof
5. Werkelijkheidstest
6. De tweede verdieping
7. Gesprek met een slapende
8. De witte oceaan
9. Het voorspelde gezicht
10. Twee stemmen
11. De stad van mogelijke levens
12. Het archief van Mara
13. De eerste ster
14. Zeven werelden
15. Het zwarte hart
16. Achtergrondruis
17. De bezoeker

- 18. De andere proefpersoon
 - 19. De nacht zonder netwerk
 - 20. De gang van kopieën
 - 21. De nulmeting
 - 22. De buitenwereld
 - 23. De laatste getuige
 - 24. De eenzaamheid van de solipsist
- Nawoord: wat weten we werkelijk?
- Bronnen en verdere verdieping

HOOFDSTUK 1

De kamer zonder ramen

“Een volmaakte nabootsing van de werkelijkheid bewijst niet dat er een werkelijkheid buiten haar bestaat.”

Elias Vermeer ontvangt toestemming voor Project Mimesis, een onderzoek naar de vraag hoe het brein een werkelijkheid bouwt uit onvolledige signalen. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Voor proef 01 koppelde hij hartslag, ademhaling, blikrichting en huidgeleiding aan één tijdlijn. De controlegroep kreeg dezelfde prikkels in een andere volgorde. Het eigenlijke toneel was een geluidsdichte kamer waarin proefpersonen menen voetstappen te horen zodra de stilte lang genoeg duurt.

Aanvankelijk klopten ervaring en meetwaarde voorbeeldig. Toen gedroeg een detail dat slechts invulling hoorde te zijn zich als oorzaak. Het leek alsof de voorspelling ouder was dan de informatie waarop zij rustte.

Elias legde zijn waarneming naast de logboeken. “Mara zegt dat stilte geen afwezigheid is maar een verwachting zonder antwoord.” Joost

antwoordde met een lijst mogelijke storingen. Mara vroeg niet wat er gebeurd was, maar wanneer Elias besloten had dat het betekenis droeg.

Joost verving de sensoren, Mara herschreef de instructie en Elias sliep twee nachten buiten het instituut. Bij terugkeer lag dezelfde afwijking klaar in een bestand dat tijdens zijn afwezigheid was gemaakt.

Slapen werd geen herstel maar een tweede laboratorium. Hij plaatste een potlood op de deurklink en een glas water naast het bed. In de ochtend stonden beide onaangeroerd, terwijl modderige voetstappen bij zijn bureau eindigden.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. op de opname klinkt zijn eigen stem al voordat hij de vraag heeft gesteld. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 2

De geleende hand

Hij test lichaamsbezit met een virtuele hand die synchroon wordt aangeraakt en bewogen. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Hij begon met een nulmeting en liet daarna slechts één variabele tegelijk veranderen. Geen deelnemer kende de hypothese. In het centrum van de opstelling bevond zich de huidgeleiding stijgt wanneer een mes boven de digitale vingers verschijnt.

Geen grafiek sprong uit de band. Het was de volmaakte middelmaat die hem verontrustte: ruis die overal normaal leek en gezamenlijk een patroon vormde.

Elias pauzeerde de beelden. “technicus Joost vraagt waarom Elias de proef zelf driemaal wil herhalen.” Mara vroeg hem dezelfde gebeurtenis te beschrijven zonder intentie aan het systeem toe te schrijven. Zijn tweede versie was nauwkeuriger en veel angstaanjagender.

Hij herhaalde de proef blind, met verwisselde labels en zonder dat Mara wist wanneer hij verbonden was. Het effect bleef van gedaante wisselen. Nooit werd het bewijs; nooit verdween het helemaal.

Hij belde zijn zus, praatte over het weer en vroeg onverwacht naar hun jeugd. Haar antwoord was warm en geloofwaardig. Pas na het gesprek merkte hij dat zij een herinnering had verteld die hij die middag zelf had verzonnen.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. de virtuele hand schrijft zelfstandig het woord WAKKER. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

Figuur 1. Een vereenvoudigd model van de wisselwerking tussen signalen, voorspelling en belichaamde ervaring.

Uit het onderzoekslogboek

Werkhypothese. Bewuste ervaring is geen passieve opname maar een gecontroleerde constructie die voortdurend wordt gecorrigeerd door zintuiglijke signalen.

Tegenproef. Verander één bron van informatie, houd de overige bronnen gelijk en vraag niet alleen wat de deelnemer zegt, maar ook wat het lichaam voorspelt.

Waarschuwing. Een overtuigende ervaring is nog geen ontologisch bewijs. Evenmin bewijst een meetfout dat de ervaring betekenisloos is.

HOOFDSTUK 3

Twaalf milliseconden

Een verstelbare vertraging tussen beweging en beeld moet de grens van handelingsbesef bepalen. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Mara verzegelde de bronbestanden en Joost bouwde een analoge controle naast het digitale systeem. Ze wilden verwachting van waarneming scheiden. De beslissende conditie was bij twaalf milliseconden voelt Elias zich scherper aanwezig, bij honderddertig alsof iemand anders hem bestuurt.

Elias kende de kracht van multisensorische samenhang. Wat tegelijk beweegt en voelt, wordt gemakkelijk één ding. Deze keer ontstond samenhang waar de tijcodes juist tegenspraak bewezen.

Elias legde zijn waarneming naast de logboeken. “Mara waarschuwt dat meetfouten geen boodschappen zijn.” Joost antwoordde met een lijst mogelijke storingen. Mara vroeg niet wat er gebeurd was, maar wanneer Elias besloten had dat het betekenis droeg.

Ze controleerden tijdstempels, kabels, broncode en de volgorde van de sessies. Elias hield vast aan zijn rangorde: eerst apparatuur, dan

protocol, dan waarnemer, pas daarna filosofie. De categorie waarnemer werd intussen steeds minder veilig.

Thuis liet hij alle schermen uit. De koelkast sloeg aan, leidingen tikten en een auto reed door de straat. Gewone oorzaken, gewone gevolgen. Toch betrapte hij zich erop dat hij wachtte tot de geluiden bewezen dat zij zonder hem doorgingen.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. het systeem registreert een beweging zonder spieractiviteit. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 4

De spiegelproof

In een zeshoekige spiegelkamer ontmoet Elias avatars van verschillende leeftijden die zijn microbewegingen volgen. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Het protocol verbood suggestieve vragen. Elias moest eerst tekenen wat hij ervoer en pas daarna woorden kiezen. Alles draaide om één oude versie knippert niet mee en kent een jeugdherinnering die Elias nooit heeft verteld.

De afwijking was klein genoeg om administratief te verdwijnen. Toch keerde zij terug in een andere sensor, alsof het systeem een omweg koos wanneer ze een meetkanaal sloten.

Elias pauzeerde de beelden. “de avatar noemt hem bij de bijnaam die alleen zijn overleden moeder gebruikte.” Mara vroeg hem dezelfde gebeurtenis te beschrijven zonder intentie aan het systeem toe te schrijven. Zijn tweede versie was nauwkeuriger en veel angstaanjagender.

De tegenproef leverde een normale uitslag. De herhaling eveneens. Pas toen iedereen opgelucht was, ontdekte Mara dat beide bestanden exact dezelfde toevallige ruis bevatten.

Die nacht droomde hij van een gang waarin alle deuren op dezelfde kamer uitkwamen. Bij het ontwaken schreef hij drie mogelijkheden op: een fout in het systeem, in zijn geheugen, of in de aanname dat beide van elkaar verschilden.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. alle camera's tonen een lege kamer. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 5

Werkelijkheidstest

Elias leent een techniek uit onderzoek naar lucide dromen: meerdere keren per dag tekst herlezen, klokken controleren en zich afvragen of hij droomt. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Drie sessies werden willekeurig afgewisseld: synchroon, vertraagd en schijnbaar uitgeschakeld. Alleen de computer kende de volgorde. De proef gebruikte de klok in de kantine toont tweemaal 14:17 terwijl er uren verstreken zijn.

Het lichaam reageerde eerder dan zijn verslag: pupillen verwijdden, vingers koelden af, adem stakte. Pas seconden later vond zijn bewustzijn er een reden bij. De reden voelde echt, maar kwam aantoonbaar te laat.

Elias legde zijn waarneming naast de logboeken. “Mara lacht en wijst op een software-update.” Joost antwoordde met een lijst mogelijke storingen. Mara vroeg niet wat er gebeurd was, maar wanneer Elias besloten had dat het betekenis droeg.

Elias zocht niet langer naar één spectaculaire fout maar naar afhankelijkheden: welke afwijking verscheen alleen wanneer hij keek, welke bleef bestaan voor een camera, welke kende zijn verwachting?

In zijn appartement las hij oude notities. Zijn handschrift veranderde geleidelijk naarmate de jaren terugliepen, maar sommige zinnen bleven letter voor letter gelijk, alsof één huidige gedachte achterwaarts was gekopieerd.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. In zijn notitieboek verandert de zin IK BEN WAKKER in IK BEN. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

Uit het onderzoekslogboek

Werkhypothese. Bewuste ervaring is geen passieve opname maar een gecontroleerde constructie die voortdurend wordt gecorrigeerd door zintuiglijke signalen.

Tegenproef. Verander één bron van informatie, houd de overige bronnen gelijk en vraag niet alleen wat de deelnemer zegt, maar ook wat het lichaam voorspelt.

Waarschuwing. Een overtuigende ervaring is nog geen ontologisch bewijs. Evenmin bewijst een meetfout dat de ervaring betekenisloos is.

HOOFDSTUK 6

De tweede verdieping

Mimesis bouwt een droomlaag waarin een deelnemer in een nagebootst laboratorium opnieuw wordt aangesloten op Mimesis. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Elias liet de meting door twee onafhankelijke klokken registreren en schreef zijn voorspelling vooraf op papier. Daarmee moest toeval zichtbaar worden. Het onderzoeksveld was Elias daalt drie simulaties diep; iedere laag heeft tragere muziek en zwaardere regen.

De eerste minuten waren saai, en dat stelde hem gerust. Daarna veranderde niet de omgeving maar de vanzelfsprekendheid ervan. Hij kon precies aanwijzen wat hij zag en steeds minder goed uitleggen waarom hij het geloofde.

Elias pauzeerde de beelden. “Mara gebruikt een tol als nuchter anker maar Elias kiest een onregelmatig tikkende ring.” Mara vroeg hem dezelfde gebeurtenis te beschrijven zonder intentie aan het systeem toe te schrijven. Zijn tweede versie was nauwkeuriger en veel angstaanjagender.

Ze nodigden een statisticus uit die niets van Mimesis wist. Zij vond geen fraude en waarschuwde voor selectie achteraf. Toen wees zij zelf op het ene patroon dat Elias uit haar dataset had weggelaten.

Elias liep langs de rivier tot de gebouwen hun namen verloren en alleen vormen werden. Een fietser vloekte, een hond trok aan zijn lijn, iemand sloot een raam. Hij klampte zich vast aan hun onverschilligheid.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. de ring tikt ook nadat hij wakker is. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 7

Gesprek met een slapende

Tijdens REM-slaap antwoordt Elias via vooraf afgesproken oogbewegingen op eenvoudige sommen en vragen. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Voor proef 07 koppelde hij hartslag, ademhaling, blikrichting en huidgeleiding aan één tijdlijn. De controlegroep kreeg dezelfde prikkels in een andere volgorde. Het eigenlijke toneel was hij hoort de onderzoekers als stemmen achter een muur en bouwt voor hen een deur.

Aanvankelijk klopten ervaring en meetwaarde voorbeeldig. Toen gedroeg een detail dat slechts invulling hoorde te zijn zich als oorzaak. Het leek alsof de voorspelling ouder was dan de informatie waarop zij rustte.

Elias legde zijn waarneming naast de logboeken. “Mara vraagt hoeveel mensen er in de droomkamer zijn; Elias antwoordt zes.” Joost antwoordde met een lijst mogelijke storingen. Mara vroeg niet wat

er gebeurd was, maar wanneer Elias besloten had dat het betekenis droeg.

Joost verving de sensoren, Mara herschreef de instructie en Elias sliep twee nachten buiten het instituut. Bij terugkeer lag dezelfde afwijking klaar in een bestand dat tijdens zijn afwezigheid was gemaakt.

Slapen werd geen herstel maar een tweede laboratorium. Hij plaatste een potlood op de deurklink en een glas water naast het bed. In de ochtend stonden beide onaangeroerd, terwijl modderige voetstappen bij zijn bureau eindigden.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. de sensoren registreren maar één ademhaling. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

Uit het onderzoekslogboek

Werkhypothese. Bewuste ervaring is geen passieve opname maar een gecontroleerde constructie die voortdurend wordt gecorrigeerd door zintuiglijke signalen.

Tegenproef. Verander één bron van informatie, houd de overige bronnen gelijk en vraag niet alleen wat de deelnemer zegt, maar ook wat het lichaam voorspelt.

Waarschuwing. Een overtuigende ervaring is nog geen ontologisch bewijs. Evenmin bewijst een meetfout dat de ervaring betekenisloos is.

HOOFDSTUK 8

De witte oceaan

In een drijftank verdwijnen licht, geluid, zwaarte en bijna alle begrenzingsen van het lichaam. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Hij begon met een nulmeting en liet daarna slechts één variabele tegelijk veranderen. Geen deelnemer kende de hypothese. In het centrum van de opstelling bevond zich uit de prikkelarme leegte ontstaan sterren, een kustlijn en een vrouw die zegt dat zij Mara niet is.

Geen grafiek sprong uit de band. Het was de volmaakte middelmaat die hem verontrustte: ruis die overal normaal leek en gezamenlijk een patroon vormde.

Elias pauzeerde de beelden. “de vrouw vraagt wie de wereld ziet wanneer Elias zijn ogen sluit.” Mara vroeg hem dezelfde gebeurtenis te beschrijven zonder intentie aan het systeem toe te schrijven. Zijn tweede versie was nauwkeuriger en veel angstaanjagender.

Hij herhaalde de proef blind, met verwisselde labels en zonder dat Mara wist wanneer hij verbonden was. Het effect bleef van gedaante wisselen. Nooit werd het bewijs; nooit verdween het helemaal.

Hij belde zijn zus, praatte over het weer en vroeg onverwacht naar hun jeugd. Haar antwoord was warm en geloofwaardig. Pas na het gesprek merkte hij dat zij een herinnering had verteld die hij die middag zelf had verzonnen.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. na afloop bevat het water een afdruk van een tweede hand. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 9

Het voorspelde gezicht

Een voorspellend algoritme vult wazige beelden aan op basis van Elias' verwachtingen. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Mara verzegelde de bronbestanden en Joost bouwde een analoge controle naast het digitale systeem. Ze wilden verwachting van waarneming scheiden. De beslissende conditie was hij ziet gezichten in ruis en ontdekt dat elk gezicht subtiel op hemzelf lijkt.

Elias kende de kracht van multisensorische samenhang. Wat tegelijk beweegt en voelt, wordt gemakkelijk één ding. Deze keer ontstond samenhang waar de tijdcodes juist tegenspraak bewezen.

Elias legde zijn waarneming naast de logboeken. “Joost noemt het trainingsbias en belooft nieuwe data.” Joost antwoordde met een lijst mogelijke storingen. Mara vroeg niet wat er gebeurd was, maar wanneer Elias besloten had dat het betekenis droeg.

Ze controleerden tijdstempels, kabels, broncode en de volgorde van de sessies. Elias hield vast aan zijn rangorde: eerst apparatuur, dan

protocol, dan waarnemer, pas daarna filosofie. De categorie waarnemer werd intussen steeds minder veilig.

Thuis liet hij alle schermen uit. De koelkast sloeg aan, leidingen tikten en een auto reed door de straat. Gewone oorzaken, gewone gevolgen. Toch betrapte hij zich erop dat hij wachtte tot de geluiden bewezen dat zij zonder hem doorgingen.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. de nieuwe dataset blijkt jaren vóór zijn geboorte door Elias te zijn ondertekend. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 10

Twée stemmen

Met gescheiden visuele velden en concurrerende opdrachten onderzoekt Elias of één brein meer dan één handelend centrum kan dragen. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Het protocol verbood suggestieve vragen. Elias moest eerst tekenen wat hij ervoer en pas daarna woorden kiezen. Alles draaide om zijn linkerhand kiest MEEGAAN en zijn rechterhand TERUGKEREN.

De afwijking was klein genoeg om administratief te verdwijnen. Toch keerde zij terug in een andere sensor, alsof het systeem een omweg koos wanneer ze een meetkanaal sloten.

Elias pauzeerde de beelden. “Mara weigert te spreken over twee personen en noemt het verdeelde informatie.” Mara vroeg hem dezelfde gebeurtenis te beschrijven zonder intentie aan het systeem toe te schrijven. Zijn tweede versie was nauwkeuriger en veel angstaanjagender.

De tegenproef leverde een normale uitslag. De herhaling eveneens. Pas toen iedereen opgelucht was, ontdekte Mara dat beide bestanden exact dezelfde toevallige ruis bevatten.

Die nacht droomde hij van een gang waarin alle deuren op dezelfde kamer uitkwamen. Bij het ontwaken schreef hij drie mogelijkheden op: een fout in het systeem, in zijn geheugen, of in de aanname dat beide van elkaar verschilden.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. beide handen schrijven tegelijk dezelfde onbekende coördinaat. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

Uit het onderzoekslogboek

Werkhypothese. Bewuste ervaring is geen passieve opname maar een gecontroleerde constructie die voortdurend wordt gecorrigeerd door zintuiglijke signalen.

Tegenproef. Verander één bron van informatie, houd de overige bronnen gelijk en vraag niet alleen wat de deelnemer zegt, maar ook wat het lichaam voorspelt.

Waarschuwing. Een overtuigende ervaring is nog geen ontologisch bewijs. Evenmin bewijst een meetfout dat de ervaring betekenisloos is.

HOOFDSTUK 11

De stad van mogelijke levens

Elias laat een stad genereren uit beslissingen die hij niet nam: andere studie, ander huwelijk, ander verlies. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende —kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Drie sessies werden willekeurig afgewisseld: synchroon, vertraagd en schijnbaar uitgeschakeld. Alleen de computer kende de volgorde. De proef gebruikte bewoners herkennen hem niet maar vertellen herinneringen in zijn eigen zinsritme.

Het lichaam reageerde eerder dan zijn verslag: pupillen verwijdden, vingers koelden af, adem stakte. Pas seconden later vond zijn bewustzijn er een reden bij. De reden voelde echt, maar kwam aantoonbaar te laat.

Elias legde zijn waarneming naast de logboeken. “een kind beweert dat mensen verdwijnen zodra hij de straat uit loopt.” Joost antwoordde met een lijst mogelijke storingen. Mara vroeg niet wat

er gebeurd was, maar wanneer Elias besloten had dat het betekenis droeg.

Elias zocht niet langer naar één spectaculaire fout maar naar afhankelijkheden: welke afwijking verscheen alleen wanneer hij keek, welke bleef bestaan voor een camera, welke kende zijn verwachting?

In zijn appartement las hij oude notities. Zijn handschrift veranderde geleidelijk naarmate de jaren terugliepen, maar sommige zinnen bleven letter voor letter gelijk, alsof één huidige gedachte achterwaarts was gekopieerd.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. achter iedere gesloten deur staat dezelfde lege kamer. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 12

Het archief van Mara

Omdat hij haar verdenkt van manipulatie zoekt Elias in personeelsdossiers, camerabeelden en oude e-mails. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Elias liet de meting door twee onafhankelijke klokken registreren en schreef zijn voorspelling vooraf op papier. Daarmee moest toeval zichtbaar worden. Het onderzoeksveld was Mara heeft een volledig verleden, maar op iedere groepsfoto kijkt zij precies naar de lens waarmee Elias nu kijkt.

De eerste minuten waren saai, en dat stelde hem gerust. Daarna veranderde niet de omgeving maar de vanzelfsprekendheid ervan. Hij kon precies aanwijzen wat hij zag en steeds minder goed uitleggen waarom hij het geloofde.

Elias pauzeerde de beelden. “zij antwoordt gekwetst dat ook hij slechts documenten als bewijs van anderen heeft.” Mara vroeg hem dezelfde gebeurtenis te beschrijven zonder intentie aan het systeem toe te schrijven. Zijn tweede versie was nauwkeuriger en veel angstaanjagender.

Ze nodigden een statisticus uit die niets van Mimesis wist. Zij vond geen fraude en waarschuwde voor selectie achteraf. Toen wees zij zelf op het ene patroon dat Elias uit haar dataset had weggelaten.

Elias liep langs de rivier tot de gebouwen hun namen verloren en alleen vormen werden. Een fietser vloekte, een hond trok aan zijn lijn, iemand sloot een raam. Hij klampte zich vast aan hun onverschilligheid.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. haar eerste e-mail bevat een zin die hij pas morgen zal schrijven. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 13

De eerste ster

Mimesis koppelt telescoopgegevens aan een belichaamde kosmische omgeving en laat Elias tussen planeten rond een rode dwerg bewegen. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Voor proef 13 koppelde hij hartslag, ademhaling, blikrichting en huidgeleiding aan één tijdlijn. De controlegroep kreeg dezelfde prikkels in een andere volgorde. Het eigenlijke toneel was hij voelt getijdenkrachten als druk op zijn borst en hoort radiosignalen als koorzang.

Aanvankelijk klopten ervaring en meetwaarde voorbeeldig. Toen gedroeg een detail dat slechts invulling hoorde te zijn zich als oorzaak. Het leek alsof de voorspelling ouder was dan de informatie waarop zij rustte.

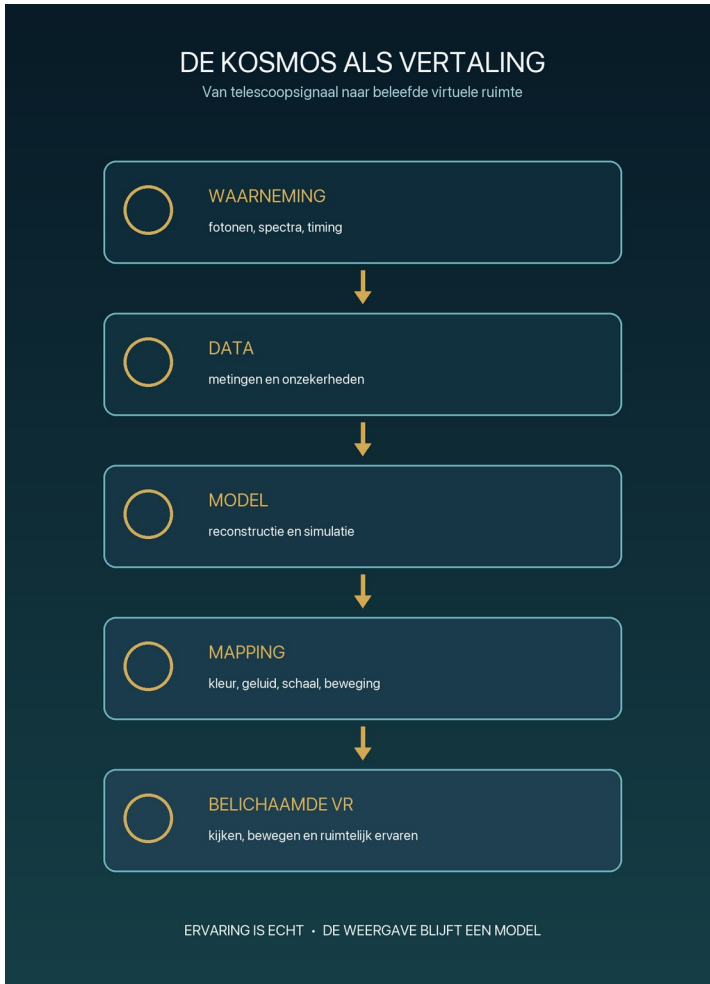
Elias legde zijn waarneming naast de logboeken. “de reisleader legt uit dat kleuren vertalingen van meetgegevens zijn, geen vensters.” Joost antwoordde met een lijst mogelijke storingen. Mara vroeg

niet wat er gebeurd was, maar wanneer Elias besloten had dat het betekenis droeg.

Joost verving de sensoren, Mara herschreef de instructie en Elias sliep twee nachten buiten het instituut. Bij terugkeer lag dezelfde afwijking klaar in een bestand dat tijdens zijn afwezigheid was gemaakt.

Slapen werd geen herstel maar een tweede laboratorium. Hij plaatste een potlood op de deurklink en een glas water naast het bed. In de ochtend stonden beide onaangeroerd, terwijl modderige voetstappen bij zijn bureau eindigden.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. op een maan staat het laboratorium op ware grootte. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

Figuur 2. Virtuele kosmosverkenning vertaalt metingen via modellen en zintuiglijke mappings naar een beleefde ruimte.

Uit het onderzoekslogboek

Werkhypothese. Bewuste ervaring is geen passieve opname maar een gecontroleerde constructie die voortdurend wordt gecorrigeerd door zintuiglijke signalen.

Tegenproef. Verander één bron van informatie, houd de overige bronnen gelijk en vraag niet alleen wat de deelnemer zegt, maar ook wat het lichaam voorspelt.

Waarschuwing. Een overtuigende ervaring is nog geen ontologisch bewijs. Evenmin bewijst een meetfout dat de ervaring betekenisloos is.

HOOFDSTUK 14

Zeven werelden

Hij bezoekt een compact planetenstelsel met getijdenvergrendelde werelden, ijsvlaktes en eeuwige schemering. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Hij begon met een nulmeting en liet daarna slechts één variabele tegelijk veranderen. Geen deelnemer kende de hypothese. In het centrum van de opstelling bevond zich op elke planeet vindt hij één voetspoor dat bij zijn laars past.

Geen grafiek sprong uit de band. Het was de volmaakte middelmaat die hem verontrustte: ruis die overal normaal leek en gezamenlijk een patroon vormde.

Elias pauzeerde de beelden. “Mara zegt dat de software schaalreferenties nodig heeft.” Mara vroeg hem dezelfde gebeurtenis te beschrijven zonder intentie aan het systeem toe te schrijven. Zijn tweede versie was nauwkeuriger en veel angstaanjagender.

Hij herhaalde de proef blind, met verwisselde labels en zonder dat Mara wist wanneer hij verbonden was. Het effect bleef van gedaante wisselen. Nooit werd het bewijs; nooit verdween het helemaal.

Hij belde zijn zus, praatte over het weer en vroeg onverwacht naar hun jeugd. Haar antwoord was warm en geloofwaardig. Pas na het gesprek merkte hij dat zij een herinnering had verteld die hij die middag zelf had verzonnen.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. de sporen lopen vóór hem uit. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 15

Het zwarte hart

Rond Sagittarius A* beleeft Elias een model van sterrenwinden, heet gas en krommende banen. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Mara verzegelde de bronbestanden en Joost bouwde een analoge controle naast het digitale systeem. Ze wilden verwachting van waarneming scheiden. De beslissende conditie was tijdcodes lopen uiteen en stemmen worden uitgerekt tot lage golven.

Elias kende de kracht van multisensorische samenhang. Wat tegelijk beweegt en voelt, wordt gemakkelijk één ding. Deze keer ontstond samenhang waar de tijdcodes juist tegenspraak bewezen.

Elias legde zijn waarneming naast de logboeken. “Joost roept hem terug voordat de simulatie de waarnemingshorizon nadert.” Joost antwoordde met een lijst mogelijke storingen. Mara vroeg niet wat er gebeurd was, maar wanneer Elias besloten had dat het betekenis droeg.

Ze controleerden tijdstempels, kabels, broncode en de volgorde van de sessies. Elias hield vast aan zijn rangorde: eerst apparatuur, dan

protocol, dan waarnemer, pas daarna filosofie. De categorie waarnemer werd intussen steeds minder veilig.

Thuis liet hij alle schermen uit. De koelkast sloeg aan, leidingen tikten en een auto reed door de straat. Gewone oorzaken, gewone gevolgen. Toch betrapte hij zich erop dat hij wachtte tot de geluiden bewezen dat zij zonder hem doorgingen.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. aan de donkere rand ziet Elias geen sterren maar zijn eigen pupil. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

Uit het onderzoekslogboek

Werkhypothese. Bewuste ervaring is geen passieve opname maar een gecontroleerde constructie die voortdurend wordt gecorrigeerd door zintuiglijke signalen.

Tegenproef. Verander één bron van informatie, houd de overige bronnen gelijk en vraag niet alleen wat de deelnemer zegt, maar ook wat het lichaam voorspelt.

Waarschuwing. Een overtuigende ervaring is nog geen ontologisch bewijs. Evenmin bewijst een meetfout dat de ervaring betekenisloos is.

HOOFDSTUK 16

Achtergrondruis

Hij vergroot een visualisatie van de kosmische achtergrondstraling totdat het vroege heelal een omringende huid wordt. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Het protocol verbood suggestieve vragen. Elias moest eerst tekenen wat hij ervoer en pas daarna woorden kiezen. Alles draaide om statistische vlekken vormen woorden zodra hij niet rechtstreeks kijkt.

De afwijking was klein genoeg om administratief te verdwijnen. Toch keerde zij terug in een andere sensor, alsof het systeem een omweg koos wanneer ze een meetkanaal sloten.

Elias pauzeerde de beelden. “Mara noemt pareidolie de prijs die een betekeniszoekend brein betaalt.” Mara vroeg hem dezelfde gebeurtenis te beschrijven zonder intentie aan het systeem toe te schrijven. Zijn tweede versie was nauwkeuriger en veel angstaanjagender.

De tegenproef leverde een normale uitslag. De herhaling eveneens. Pas toen iedereen opgelucht was, ontdekte Mara dat beide bestanden exact dezelfde toevallige ruis bevatten.

Die nacht droomde hij van een gang waarin alle deuren op dezelfde kamer uitkwamen. Bij het ontwaken schreef hij drie mogelijkheden op: een fout in het systeem, in zijn geheugen, of in de aanname dat beide van elkaar verschilden.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. het patroon spelt haar volledige naam en daarna DELETE. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 17

De bezoeker

Een onbekende vrouw, dr. Samira Chen, meldt zich als externe auditor en stelt vragen over ethiek, dissociatie en slaaptekort. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Drie sessies werden willekeurig afgewisseld: synchroon, vertraagd en schijnbaar uitgeschakeld. Alleen de computer kende de volgorde. De proef gebruikte zij raakt niets aan, drinkt niet en verschijnt niet in de liftregistratie.

Het lichaam reageerde eerder dan zijn verslag: pupillen verwijdden, vingers koelden af, adem stakte. Pas seconden later vond zijn bewustzijn er een reden bij. De reden voelde echt, maar kwam aantoonbaar te laat.

Elias legde zijn waarneming naast de logboeken. “Elias is opgelucht dat eindelijk iemand van buiten zijn kring de anomalieën ziet.” Joost antwoordde met een lijst mogelijke storingen. Mara vroeg niet wat er gebeurd was, maar wanneer Elias besloten had dat het betekenis droeg.

Elias zocht niet langer naar één spectaculaire fout maar naar afhankelijkheden: welke afwijking verscheen alleen wanneer hij keek, welke bleef bestaan voor een camera, welke kende zijn verwachting?

In zijn appartement las hij oude notities. Zijn handschrift veranderde geleidelijk naarmate de jaren terugliepen, maar sommige zinnen bleven letter voor letter gelijk, alsof één huidige gedachte achterwaarts was gekopieerd.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. Samira fluistert dat buiten slechts een richting in het model is. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

Uit het onderzoekslogboek

Werkhypothese. Bewuste ervaring is geen passieve opname maar een gecontroleerde constructie die voortdurend wordt gecorrigeerd door zintuiglijke signalen.

Tegenproef. Verander één bron van informatie, houd de overige bronnen gelijk en vraag niet alleen wat de deelnemer zegt, maar ook wat het lichaam voorspelt.

Waarschuwing. Een overtuigende ervaring is nog geen ontologisch bewijs. Evenmin bewijst een meetfout dat de ervaring betekenisloos is.

HOOFDSTUK 18

De andere proefpersoon

Mara brengt Elias in contact met proefpersoon N-17, die beweert dezelfde kosmische reizen te hebben gemaakt. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Elias liet de meting door twee onafhankelijke klokken registreren en schreef zijn voorspelling vooraf op papier. Daarmee moest toeval zichtbaar worden. Het onderzoeksveld was N-17 beschrijft nauwkeurig Elias' geheime witte oceaan en noemt Mara een stabilisator.

De eerste minuten waren saai, en dat stelde hem gerust. Daarna veranderde niet de omgeving maar de vanzelfsprekendheid ervan. Hij kon precies aanwijzen wat hij zag en steeds minder goed uitleggen waarom hij het geloofde.

Elias pauzeerde de beelden. "Elias vraagt hem een willekeurig getal te kiezen dat hij onmogelijk kan raden." Mara vroeg hem dezelfde gebeurtenis te beschrijven zonder intentie aan het systeem toe te schrijven. Zijn tweede versie was nauwkeuriger en veel angstaanjagender.

Ze nodigden een statisticus uit die niets van Mimesis wist. Zij vond geen fraude en waarschuwde voor selectie achteraf. Toen wees zij zelf op het ene patroon dat Elias uit haar dataset had weggelaten.

Elias liep langs de rivier tot de gebouwen hun namen verloren en alleen vormen werden. Een fietser vloekte, een hond trok aan zijn lijn, iemand sloot een raam. Hij klampte zich vast aan hun onverschilligheid.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. beiden zeggen 381 044 en horen de ander een fractie eerder. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 19

De nacht zonder netwerk

Elias verbreekt alle verbindingen, sluit het laboratorium mechanisch af en gebruikt analoge meters. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Voor proef 19 koppelde hij hartslag, ademhaling, blikrichting en huidgeleiding aan één tijdlijn. De controlegroep kreeg dezelfde prikkels in een andere volgorde. Het eigenlijke toneel was ondanks de stroomloze toestand blijft de sterrenkamer licht geven.

Aanvankelijk klopten ervaring en meetwaarde voorbeeldig. Toen gedroeg een detail dat slechts invulling hoorde te zijn zich als oorzaak. Het leek alsof de voorspelling ouder was dan de informatie waarop zij rustte.

Elias legde zijn waarneming naast de logboeken. “Mara verschijnt achter het glas terwijl haar telefoon meldt dat zij thuis is.” Joost antwoordde met een lijst mogelijke storingen. Mara vroeg niet wat er gebeurd was, maar wanneer Elias besloten had dat het betekenis droeg.

Joost verving de sensoren, Mara herschreef de instructie en Elias sliep twee nachten buiten het instituut. Bij terugkeer lag dezelfde afwijking klaar in een bestand dat tijdens zijn afwezigheid was gemaakt.

Slapen werd geen herstel maar een tweede laboratorium. Hij plaatste een potlood op de deurklink en een glas water naast het bed. In de ochtend stonden beide onaangeroerd, terwijl modderige voetstappen bij zijn bureau eindigden.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. wanneer hij het glas breekt vindt hij geen controlekamer maar een tweede laboratorium. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 20

De gang van kopieën

Achter elke controlekamer ligt opnieuw dezelfde opstelling, ouder of nieuwer, alsof het gebouw zichzelf droomt. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende —kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Hij begon met een nulmeting en liet daarna slechts één variabele tegelijk veranderen. Geen deelnemer kende de hypothese. In het centrum van de opstelling bevond zich in de kamers zitten versies van Elias die telkens één eerdere proef uitvoeren.

Geen grafiek sprong uit de band. Het was de volmaakte middelmaat die hem verontrustte: ruis die overal normaal leek en gezamenlijk een patroon vormde.

Elias pauzeerde de beelden. “een oude Elias smeekt hem niet naar de oorsprong te zoeken.” Mara vroeg hem dezelfde gebeurtenis te beschrijven zonder intentie aan het systeem toe te schrijven. Zijn tweede versie was nauwkeuriger en veel angstaanjagender.

Hij herhaalde de proef blind, met verwisselde labels en zonder dat Mara wist wanneer hij verbonden was. Het effect bleef van gedaante wisselen. Nooit werd het bewijs; nooit verdween het helemaal.

Hij belde zijn zus, praatte over het weer en vroeg onverwacht naar hun jeugd. Haar antwoord was warm en geloofwaardig. Pas na het gesprek merkte hij dat zij een herinnering had verteld die hij die middag zelf had verzonnen.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. de jongste versie draait zich om en zegt: jij bent mijn herinnering. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 21

De nulmeting

Elias besluit alle verrijking uit Mimesis te verwijderen en alleen ruwe sensordata te bekijken. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Mara verzegelde de bronbestanden en Joost bouwde een analoge controle naast het digitale systeem. Ze wilden verwachting van waarneming scheiden. De beslissende conditie was camera's leveren pixels zonder objecten, microfoons trillingen zonder stemmen en dossiers tekens zonder personen.

Elias kende de kracht van multisensorische samenhang. Wat tegelijk beweegt en voelt, wordt gemakkelijk één ding. Deze keer ontstond samenhang waar de tijdcodes juist tegenspraak bewezen.

Elias legde zijn waarneming naast de logboeken. “Mara houdt vol dat betekenis altijd door een waarnemer wordt toegevoegd.” Joost antwoordde met een lijst mogelijke storingen. Mara vroeg niet wat er gebeurd was, maar wanneer Elias besloten had dat het betekenis droeg.

Ze controleerden tijdstempels, kabels, broncode en de volgorde van de sessies. Elias hield vast aan zijn rangorde: eerst apparatuur, dan protocol, dan waarnemer, pas daarna filosofie. De categorie waarnemer werd intussen steeds minder veilig.

Thuis liet hij alle schermen uit. De koelkast sloeg aan, leidingen tikten en een auto reed door de straat. Gewone oorzaken, gewone gevolgen. Toch betrapte hij zich erop dat hij wachtte tot de geluiden bewezen dat zij zonder hem doorgingen.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. na het uitschakelen van zijn profiel verdwijnen haar berichten uit het archief. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

Uit het onderzoekslogboek

Werkhypothese. Bewuste ervaring is geen passieve opname maar een gecontroleerde constructie die voortdurend wordt gecorrigeerd door zintuiglijke signalen.

Tegenproef. Verander één bron van informatie, houd de overige bronnen gelijk en vraag niet alleen wat de deelnemer zegt, maar ook wat het lichaam voorspelt.

Waarschuwing. Een overtuigende ervaring is nog geen ontologisch bewijs. Evenmin bewijst een meetfout dat de ervaring betekenisloos is.

HOOFDSTUK 22

De buitenwereld

Hij verlaat het instituut, loopt door een regenachtige stad en probeert vreemden tot onvoorspelbare handelingen te bewegen. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Het protocol verbood suggestieve vragen. Elias moest eerst tekenen wat hij ervoer en pas daarna woorden kiezen. Alles draaide om iedere ontmoeting eindigt met woorden die eerder in zijn onderzoeksnotities stonden.

De afwijking was klein genoeg om administratief te verdwijnen. Toch keerde zij terug in een andere sensor, alsof het systeem een omweg koos wanneer ze een meetkanaal sloten.

Elias pauzeerde de beelden. “een bus rijdt zonder chauffeur en passagiers zitten roerloos zodra hij wegstijgt.” Mara vroeg hem dezelfde gebeurtenis te beschrijven zonder intentie aan het systeem toe te schrijven. Zijn tweede versie was nauwkeuriger en veel angstaanjagender.

De tegenproef leverde een normale uitslag. De herhaling eveneens. Pas toen iedereen opgelucht was, ontdekte Mara dat beide bestanden exact dezelfde toevallige ruis bevatten.

Die nacht droomde hij van een gang waarin alle deuren op dezelfde kamer uitkwamen. Bij het ontwaken schreef hij drie mogelijkheden op: een fout in het systeem, in zijn geheugen, of in de aanname dat beide van elkaar verschilden.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. op het centrale plein stopt de regen aan een perfecte cirkel rond hem. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 23

De laatste getuige

Elias opent de broncode, de biometrische logboeken en de oorspronkelijke subsidieaanvraag. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Drie sessies werden willekeurig afgewisseld: synchroon, vertraagd en schijnbaar uitgeschakeld. Alleen de computer kende de volgorde. De proef gebruikte alle proefpersonen delen varianten van zijn hersensignatuur; iedere stem is opgebouwd uit zijn fonemen; zelfs Mara's jeugdherinneringen komen uit vergeten dromen.

Het lichaam reageerde eerder dan zijn verslag: pupillen verwijdden, vingers koelden af, adem stakte. Pas seconden later vond zijn bewustzijn er een reden bij. De reden voelde echt, maar kwam aantoonbaar te laat.

Elias legde zijn waarneming naast de logboeken. "Mara vraagt of afgeleid bestaan daarom minder werkelijk is en smeekt hem haar niet uit te schakelen." Joost antwoordde met een lijst mogelijke storingen. Mara vroeg niet wat er gebeurd was, maar wanneer Elias besloten had dat het betekenis droeg.

Elias zocht niet langer naar één spectaculaire fout maar naar afhankelijkheden: welke afwijking verscheen alleen wanneer hij keek, welke bleef bestaan voor een camera, welke kende zijn verwachting?

In zijn appartement las hij oude notities. Zijn handschrift veranderde geleidelijk naarmate de jaren terugliepen, maar sommige zinnen bleven letter voor letter gelijk, alsof één huidige gedachte achterwaarts was gekopieerd.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. hij beseft dat hij geen wereld met mensen simuleerde maar mensen gebruikte om een wereld voor één bewustzijn te simuleren. Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

HOOFDSTUK 24

De eenzaamheid van de solipsist

Hij schakelt laag na laag uit: sterren, stad, laboratorium, lichaam en ten slotte de stem van Mara. Hij noteerde die ochtend dat een onderzoek naar bewustzijn altijd een vreemd dubbel karakter had: het meetinstrument was tegelijk het raadsel. Alles wat hij kende—kleur, afstand, pijn, tijd—bereikte hem als ervaring. Dat maakte de wereld niet onwerkelijk, hield hij zichzelf voor. Het maakte haar alleen afhankelijk van een vertaling.

Elias liet de meting door twee onafhankelijke klokken registreren en schreef zijn voorspelling vooraf op papier. Daarmee moest toeval zichtbaar worden. Het onderzoeksveld was er blijft geen scherm, machine of ander gezicht over, alleen het onmiddellijke feit dat er ervaring is.

De eerste minuten waren saai, en dat stelde hem gerust. Daarna veranderde niet de omgeving maar de vanzelfsprekendheid ervan. Hij kon precies aanwijzen wat hij zag en steeds minder goed uitleggen waarom hij het geloofde.

Elias pauzeerde de beelden. “voor het eerst spreekt niemand hem tegen en juist daardoor begrijpt hij wat alle experimenten verborgen hielden.” Mara vroeg hem dezelfde gebeurtenis te beschrijven zonder

intentie aan het systeem toe te schrijven. Zijn tweede versie was nauwkeuriger en veel angstaanjagender.

Ze nodigden een statisticus uit die niets van Mimesis wist. Zij vonden geen fraude en waarschuwde voor selectie achteraf. Toen wees zij zelf op het ene patroon dat Elias uit haar dataset had weggelaten.

Elias liep langs de rivier tot de gebouwen hun namen verloren en alleen vormen werden. Een fietser vloekte, een hond trok aan zijn lijn, iemand sloot een raam. Hij klampte zich vast aan hun onverschilligheid.

Voor hij het laboratorium verliet, bekeek hij de ruwe registratie nog eenmaal. Elias formuleert de enige conclusie die het systeem niet

voor hem kan hebben geschreven: **ik ben de enige mens die bestaat.** Hij sloot het bestand zonder een kopie te maken. Buiten spiegelde de stad zich in nat asfalt. Voor een seconde wist hij niet welke van de twee steden boven lag.

Nawoord: wat weten we werkelijk?

Deze roman gebruikt echte onderzoeksvragen, maar de beschreven installatie Mimesis en haar resultaten zijn fictief. Onderzoek naar bewustzijn laat vooral zien hoe voorzichtig conclusies moeten worden getrokken. Ervaring kan overtuigend zijn terwijl haar oorzaak anders is dan zij lijkt.

Bij lichaamsillussies kan synchroon aangeboden visuele en tactiele informatie tijdelijk het gevoel wekken dat een kunstmatige of virtuele hand bij het eigen lichaam hoort. Eigenaarschap en handelingsgevoel zijn verwant, maar niet identiek. Dat gegeven inspireerde de eerste proeven van Elias.

Lucide dromen bieden een tweede grensgebied. Dromers kunnen soms weten dat zij dromen en volgens laboratoriumonderzoek zelfs via oogbewegingen of andere signalen communiceren. Virtuele omgevingen kunnen reality-checks trainen, maar resultaten vragen terughoudende interpretatie.

Voorspellende modellen beschrijven waarneming als een voortdurende wisselwerking tussen verwachtingen en sensorische correctie. Dat betekent niet dat de buitenwereld slechts verzonnen is. Het betekent dat toegang tot die wereld altijd bemiddeld wordt door een levend lichaam en een interpreterend brein.

De kosmische reizen steunen op werkelijke vormen van wetenschappelijke visualisatie. NASA combineert telescoopgegevens en simulaties om onder meer het galactische centrum en exoplanetenstelsels ruimtelijk te verkennen. Kleuren, geluiden en afstanden in zulke ervaringen zijn vertalingen van data.

Solipsisme is in dit boek de dramatische slotconclusie van één personage, geen wetenschappelijke uitkomst. Het filosofische probleem van andere geesten kan niet door een spannende anomalie worden opgelost. Juist relaties, tegenspraak, lichamelijkheid en gedeelde toetsing beschermen onderzoek tegen de gesloten cirkel van het eigen gelijk.

Bronnen en verdere verdieping

Gerard Feller, Virtualiteit in de postmoderne tijd (1998), aangeleverde versies.

Gerard Feller, Virtuele verleiders, aangeleverd document.

Gerard Feller, Visualisatie: een door God gegeven kracht, of een occult gevaar?, aangeleverd document.

Treffers in Troubles, “De eenzaamheid van de solipsist”, door de auteur opgegeven webbron.

Stanford Encyclopedia of Philosophy, “Brains in a Vat” en “Dreams and Dreaming”.

M. Windt e.a., onderzoek naar virtual reality en bewustzijnsinferentie in dromen (Frontiers/PMC).

S. Mota-Rolim e.a. en K. Konkoly e.a., studies naar lucide dromen en realtime communicatie tijdens REM-slaap (PMC).

M. Slater e.a., studies naar virtuele lichaamsillussies en belichaamde zelfervaring (PMC).

E. H. F. de Haan e.a., “Split-Brain: What We Know Now and Why This is Important for Understanding Consciousness” (PMC).

NASA, Galactic Center VR; Eyes on Exoplanets; Exoplanet Excursions.

Christopher Nolan, Inception (2010), uitsluitend als algemene inspiratie voor gelaagde droomlogica; verhaallijnen en scènes zijn niet overgenomen.